

19. Verum, præter hæc immensa beneficia, illud etiam vel maximum consecuti sumus, ut in hac una passione, omnium virtutum clarissima exempla habeamus; nam et patientiam, et humilitatem, et eximiam caritatem, et mansuetudinem, et obedientiam, et summam animi constantiam non solum in perferendis propter justitiam doloribus, sed etiam in morte appetenda ita ostendit, ut vere dicere possimus, salvatorem nostrum, quæcumque vitæ præcepta toto prædicationis suæ tempore verbis nos docuit, ea omnia uno passionis die in seipso expressisse.

In passione virtutum omnium exempla sunt.

Atque hæc breviter de Christi domini saluberrima passione et morte dicta sunt. Utinam vero hæc mysteria in animis nostris assidue versentur, et una cum Domino pati, et mori, et sepeliri discamus, ut deinde, abjecta omni sorde peccati, ad novam vitam cum illo resurgentes, aliquando tandem ipsius gratia, et misericordia digni simus, qui cælestis regni, et gloriæ participes efficiamur.

Articulus quintus.

Descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis.

MAXIME quidem refert, nosse gloriam sepulturæ domini nostri Jesu Christi, de qua proxime dictum est : sed plus interest fidelis populi, cognoscere illustres triumphos, quos ex devicto diabolo, et spoliatis inferorum sedibus deportavit : de quibus, simulque de resurrectione dicendum est; qui locus etsi separatim per se recte tractari possit : nos tamen, sanctorum Patrum auctoritatem secuti, eum cum descensu ad inferos conjungendum putavimus.

DESCENDIT AD INFEROS. Ejus igitur priori parte hoc nobis credendum proponitur, Christo jam mortuo, ejus animam ad inferos descendisse, ibique tamdiu mansisse, quamdiu ejusdem corpus in sepulcro fuit. His autem verbis simul etiam confitemur, eandem Christi personam eo tempore et apud inferos fuisse, et in sepulcro jacuisse. Quod quidem cum dicimus, nemini mirum videri debet : propterea quod, ut sæpe jam docuimus, quamvis anima a corpore discesserit, nunquam tamen divinitas vel ab anima, vel a corpore separata est.

Sed quoniam articuli explanationi plurimum lucis afferre potest, si Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum vocabulo intelligendum sit, monere oportet, inferos hoc loco pro sepulcro non accipi, ut quidam non minus impie, quam imperite putaverunt; superiori enim articulo Christum dominum sepultum esse edocti sumus : nec ulla causa erat, cur in fide tradenda alio, et quidem obscuriori loquendi genere idem a sanctis apostolis repeteretur: verum inferorum nomen abdita illa receptacula significat, in quibus animæ detinentur, quæ cælestem beatitudinem non sunt consecutæ. Ita vero sacræ litteræ hanc vocem multis in locis usurparunt; nam apud Apostolum legimus : In nomine Jesu omne genua flecti cælestium, terrestrium, et inferorum;¹ et in Actis

1.

2.

3.

Inferorum nomine generatim significantur abdita animarum receptacula;

¹ Phil. II. 10.

Apostolorum D. Petrus testatur, Christum dominum suscitatum solutis doloribus inferni.¹

4. Neque tamen ea receptacula unius et ejusdem generis sunt omnia; est enim teterrimus, et obscurissimus carcer, ubi perpetuo, et inextinguibili igne damnatorum animæ simul cum immundis spiritibus torquentur, qui etiam gehenna, abyssus et propria significatione Infernus vocatur. Præterea est purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus cruciatæ expiantur, ut eis in æternam patriam ingressus patere possit, in quam nihil coinquinatum ingreditur.² Ac de hujus quidem doctrinæ veritate, quam et scripturarum testimoniis, et apostolica traditione confirmatam esse sancta Concilia declarant, eo diligentius, et sæpius³ Parocho disserendum erit, quod in ea tempora incidimus, quibus homines sanam doctrinam non sustinent. Tertium postremo receptaculi genus est, in quo animæ sanctorum ante Christi domini adventum excipiebantur; ibique sine ullo doloris sensu, beata redemptionis spe sustentati, quieta habitatione fruebantur.

5. Horum igitur piorum animas, quæ in sinu Abrahæ salvatorem expectabant, Christus dominus ad inferos descendens liberavit. Nec vero existimandum est, eum sic ad inferos descendisse, ut ejus tantummodo vis ac virtus, non etiam anima eo pervenerit. Sed omnino credendum est ipsam animam re, et præsentia ad inferos descendisse, de quo extat firmissimum illud Davidis testimonium : Non derelinques animam meam in inferno.⁴

6. Verum etsi Christus ad inferos descendit, nihil de ejus summa potestate detractum est : neque ejus sanctitatis splendor macula aliqua aspersus : cum potius hoc facto verissima esse omnia, quæ de illius sanctitate celebrata erant, eumque filium Dei esse, quemadmodum antea tot prodigiis declaraverat, apertissime comprobatum sit. Id quod facile intelligimus, si causas, cur Christus, et alii homines in ea loca venerint, inter se conferamus. Ceteri enim omnes captivi descenderant : ipse vero inter mortuos liber, et victor, ad profligandos dæmones, a quibus illi ob noxam inclusi, et

in specie autem: locus damnatorum,

purgatorius ignis,

limbus patrum.

Christi anima descendit ad limbos non tantum virtute sed re et præsentia.

Dignitati Christi nihil detractum est ex descensu ad inferos.

¹ Act. II. 24. — ² Apocal. XXI. 27. — ³ Trident. sess. 25. — ⁴ Psal. XV. 10.

constricti tenebantur, descendit. Præterea alii omnes, qui descenderunt, partim pœnis acerbissimis torquebantur, partim vero, ut alio doloris sensu carerent, tamen Dei adpectu privati, et spe beatæ gloriæ, quam expectabant, suspensi torquebantur. At Christus dominus descendit, non ut aliquid pateretur, verum ut sanctos, et justos homines ex misera illius custodiæ molestia liberaret, eisque passionis suæ fructum impertiret. Quod igitur ad inferos descendit, nulla prorsus de summa ejus dignitate, et potestate diminutio facta est.

HIS expositis, docendum erit, propterea Christum dominum ad inferos descendisse, ut ereptis dæmonum spoliis, sanctos illos patres ceterosque pios e carcere liberatos secum adduceret in cælum, quod ab eo admirabiliter summaque cum gloria perfectum est : statim enim illius adpectus clarissimam lucem captivis attulit, eorumque animas immensa lætitia, gaudioque implevit : quibus etiam optatissimam beatitudinem, quæ in Dei visione consistit, impertivit; quo facto, id comprobatum est, quod latroni promiserat illis verbis : Hodie mecum eris in paradiso.¹ Hanc vero piorum liberationem Oseas tanto ante prædixerat in hunc modum : Ero mors tua, o mors, morsus tuus ero, inferne.² Hoc etiam significavit Zacharias propheta, cum ait : Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.³ Id ipsum denique expressit Apostolus illis verbis : Exspolians principatus, et potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.⁴ Verum, ut hujus mysterii vim melius intelligamus, sæpe illud memoria repetere debemus, pios homines, non solum qui post adventum Domini in lucem editi erant, sed qui illum post Adam antecesserant, vel qui usque ad finem sæculi futuri sunt, ejus passionis beneficio salutem consecutos esse. Quamobrem antequam ille moreretur, ac resurgeret, cæli portæ nemini unquam patuerunt : sed piorum animæ, cum e vivis excessissent, vel in sinum Abrahæ deferebantur, vel, quod etiam nunc iis contingit, quibus aliquid diluendum, et persolvendum est, Purgatorii igne expiabantur.

7. *Christus ad inferos descendit ut animas Sanctorum liberaret*

¹ Luc. XXIII. 43. — ² Osee XIII. 14. — ³ Zach. IX. 11. — ⁴ Col. II. 15.

8. *et suam potentiam declarat.* Est illa præterea causa, cur descenderit ad inferos Christus dominus, ut ibi etiam, quemadmodum in cælo et in terris, vim suam, potestatemque declararet, et omnino, ut in nomine ejus omne gene flecteretur cælestium, terrestrium, et infernorum.¹ Quo loco quis summam Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, et obstupescat, qui non modo pro nobis acerbissimam mortem subire, sed infimas etiam terræ partes penetrare voluerit, ut sibi carissimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

9. **RESURREXIT.** Sequitur altera articuli pars : in qua explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apostoli verba : Memor esto dominum Jesum Christum resurrexisse a mortuis;² quod enim Timotheo præcepit, idem etiam reliquis animarum curatoribus præceptum esse, dubitandum non est.

10. Ea autem articuli est sententia : postquam Christus dominus sexta feria, hora diei nona, in cruce spiritum emisit, et eadem die vespere sepultus est ab ejus discipulis, qui Pilati præsidis permissu corpus Domini e cruce depositum in propinqui horti monumentum novum intulerunt; tertio a morte die, qui fuit dominicus, summo mane illius anima corpori iterum conjuncta est : atque ita is, qui triduum illud mortuus fuerat, ad vitam, ex qua moriens discesserat, rediit, et surrexit.

11. Sed resurrectionis voce non illud solum intelligendum est, Christum a mortuis excitatum esse, quod multis aliis commune fuit, sed sua vi, ac virtute resurrexisse, quod proprium in illo fuit, et singulare. Neque enim natura patitur, nec ulli homini concessum est, ut seipsum possit virtute sua a morte ad vitam revocare. Hoc vero summæ Dei potestati tantummodo reservatum est, ut ex illis Apostoli verbis intelligimus : Etsi crucifixus est ex infirmitate : sed vivit ex virtute Dei;³ quæ quoniam neque a Christi corpore in sepulcro, neque ab anima, cum ad inferos descendisset, sejuncta unquam fuit, divina vis tum in corpore inerat, qua animæ iterum conjungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reverti posset : qua et licuit sua virtute reviviscere, atque a mortuis

Resurrexit Christus virtute propria.

¹ Phil. II. 10. — ² 2. Tim. II. 8. — ³ 2. Cor. XIII. 4.

resurgere. Id vero David spiritu Dei plenus prædixit his verbis : Salvavit sibi dextera ejus, et brachium sanctum ejus.⁴ Deinde ipse Dominus divino oris sui testimonio confirmavit : Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam; et potestatem habeo ponendi eam : et potestatem habeo iterum sumendi eam.⁵ Judæis etiam ad confirmandam doctrinæ veritatem dixit : Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud.⁶ Quod quidem tametsi de templo illo magnifice ex lapidibus structo intelligerent, ille tamen, ut scripturæ verbis eodem in loco declaratum est, dicebat de templo corporis sui. Quamvis autem in scripturis interdum legamus, Christum dominum a patre suscitatum esse,⁷ hoc ad eum, ut ad hominem, referendum est : quemadmodum illa rursus ad eundem, ut Deum, spectant, quibus significatur, eum sua virtute resurrexisse.

Sed illud etiam præcipuum Christi fuit, quod ipse primus omnium hoc divino resurrectionis beneficio affectus est; nam in scripturis et primogenitus ex mortuis, et primogenitus mortuorum vocatur.⁸ Atque ut est apud Apostolum, Christus resurrexit a mortuis primitiæ dormientium : quoniam quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. Unusquisque autem in suo ordine : primitiæ Christus; deinde ii, qui sunt Christi;⁹ quæ quidem verba de perfecta resurrectione interpretanda sunt, qua ad immortalem vitam, omni prorsus moriendi necessitate sublata, excitamur. Atque in eo genere Christus dominus primum locum obtinet; nam si de resurrectione loquimur, hoc est de reditu ad vitam, cui iterum moriendi necessitas adjuncta est, ante Christum multi alii a mortuis excitati sunt : qui omnes tamen ea conditione revixerunt, ut eis iterum moriendum esset : at Christus dominus ita resurrexit, morte subacta, et oppressa, ut mori amplius non posset : quod quidem apertissimo illo testimonio confirmatur : Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.⁷ Quod vero articulo additur,

12. *Primus omnium resurrexit.*

⁴ Psal. XCVII. 2. — ⁵ Joann. X. 17. — ⁶ Joann. II. 19. — ⁷ Act. II. 24. — ⁸ Apoc. I. 5. — ⁹ I. Cor. XV. 20. — ⁷ Rom. VI. 9.

13.

Resurrexit post tempus sufficiens ad mortem comprobendam.

TERTIA DIE, Parocho explanandum erit, ne fideles arbitrentur, totos ipsos tres dies Dominum in sepulcro fuisse; nam quod integrum naturalem diem, partemque tum antecedentis, tum consequentis diei in sepulcro conditus est, ob eam rem verissime dicitur triduo in sepulcro jacuisse, ac tertia die a mortuis surrexisse. Ut enim divinitatem suam declararet, resurrectionem ad finem sæculi differre noluit; rursus vero, ut eum vere hominem, vereque mortuum esse crederemus, non statim post mortem, sed tertio die revixit: quod temporis spatium ad veram mortem comprobendam satis esse videbatur.

14.

Cur sit additum in Symbolo Const. secundum Scripturas.

PATRES primæ Constantinopolitanæ Synodi huic loco addiderunt: secundum scripturas. Quod quidem ab Apostolo acceptum, in fidei symbolum propterea transtulerunt, quod resurrectionis mysterium maxime necessarium esse, idem Apostolus docuerit his verbis: ¹ Si Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est et fides vestra: et, Si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris. Quare D. Augustinus, cum hujus articuli fidem admiraretur, ita scripsit: Non magnum est credere, quia mortuus est Christus; hoc et Pagani, et Judæi, et omnes iniqui credunt: hoc omnes credunt, quia mortuus est: fides Christianorum resurrectio Christi est: hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse: ² ex quo factum, ut frequentissime Dominus de sua resurrectione locutus sit: ac numquam fere de passione sua cum discipulis collocutus est, quin de resurrectione loqueretur; quare cum dixisset: Filius hominis tradetur gentibus, et illudetur, et flagellabitur, et conspuetur; et postquam flagellaverint, occident eum; ad extremum addidit, Et tertia die resurget; ³ et cum Judæi ab eo peterent, ut aliquo signo, et miraculo doctrinam suam comprobaret, respondit, nullum aliud signum eis datum iri, quam Jonæ prophetæ signum; ⁴ sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic futurum affirmavit filium hominis in corde terræ tribus diebus, et tribus noctibus.

¹ 1. Cor. XV. 14, 17. — ² D. Aug. in Psal. 120. n. 6. — ³ Luc. XVIII. 32. — ⁴ Luc. XI. 29. Matth. XII. 39.

VERUM, ut hujus articuli vim, et sensum melius perspiciamus, tria nobis investiganda, et cognoscenda sunt: primum quidem, quare necesse fuerit Christum resurgere: deinde qui resurrectionis finis, et scopus sit, et quæ ab ea utilitates, et commoda in nos sint profecta.

Quod igitur ad primum attinet, necesse fuit eum resurgere, ut Dei justitia ostenderetur, a quo maxime decebat eum extolli, qui ut illi obtemperaret, depressus, atque omni ignominia affectus erat. Hanc Apostolus causam attulit, cum ad Philippenses inquit: Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod et Deus exaltavit illum. ¹ Præterea, ut fides nostra confirmaretur, sine qua hominis justitia constare non potest; illud enim maximo argumento esse debet, Christum filium Dei fuisse, quod sua virtute a mortuis resurrexit. Deinde ut spes nostra aleretur, atque sustentaretur; cum enim Christus resurrexerit, certa spe nitimur fore, ut nos etiam resurgamus: siquidem, membra, capitis sui conditionem consequantur, necesse est; ita enim Apostolus argumentationem concludere videtur, cum ad Corinthios et Thessalonicenses scribit; ² et a Principe apostolorum Petro dictum est: Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem. ³ Postremo ob eam etiam rem Domini resurrectionem necessariam fuisse docendum est, ut salutis, et redemptionis nostræ mysterium absolveretur; Christus enim morte sua nos a peccatis liberavit; resurgens vero præcipua nobis bona restituit, quæ peccando amiseramus. Quare est apud Apostolum dictum: Christus traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram. ⁴ Ne quid igitur humani generis saluti deesset, quemadmodum illum mori, ita resurgere etiam oportuit.

Ex iis vero, quæ hætenus dicta sunt, perspicere possumus, quantum utilitatis Christi domini resurrectio fidelibus attulerit. In resurrectione enim Deum esse immortalem,

¹ Phil. II. 8. 9. — ² 1. Cor. XV. 12. 1. Thess. IV. 12. — ³ 1. Pet. I. 3, 4. — ⁴ Rom. IV. 25.

15.

16.

Necessaria resurrectio ut justitia Dei ostenderetur

ut fides nostra confirmaretur,

ut saluti et redemptionis mysterium absolveretur.

17.

Resurrectionis

009500

*utilitates:
Deum im-
mortalem
ostendit;*

*nobis au-
tem pepe-
rit resur-
rectionem
corporis
et anima.*

plenum gloria, mortis et diaboli victorem agnoscimus : quod de Christo Jesu sine ulla dubitatione credendum, et confidentum est. Deinde Christi resurrectio nobis etiam corporis resurrectionem peperit : tum quia ejus mysterii efficiens causa fuit; tum quia ad Domini exemplum resurgere omnes debemus. Nam quod ad corporis resurrectionem attinet, Apostolus ita testatur : Per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum;¹ quaecumque enim Deus in redemptionis nostrae mysterio egit, ad omnia Christi humanitate, tanquam efficienti instrumento usus est. Quare ejus resurrectio instrumentum quoddam fuit ad resurrectionem nostram efficiendam; exemplar vero dici potest, quoniam Christi domini resurrectio omnium est perfectissima : ac quemadmodum Christi corpus resurgens ad immortalem gloriam immutatum est, ita nostra etiam corpora, quae prius imbecilla, et mortalia fuerant, gloria, et immortalitate ornata restituentur. Ut enim Apostolus docet, Salvatorem expectamus dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae.² Hoc etiam de anima in peccatis mortua dici potest : cui quo pacto Christi resurrectio exemplar proponatur, idem Apostolus iis verbis ostendit : Quomodo Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus. Et paucis interjectis, inquit : Scientes, quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel : quod autem vivit, vivit Deo. Ita et vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Jesu.³

18.

*Exempla
ex resur-
rectione
sumenda.*

DUO igitur a Christi resurrectione exempla petere debemus. Alterum est, ut, postquam peccati maculas eluimus, novum vitae genus instituamus, in quo morum integritas, innocentia, sanctitas, modestia, justitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum est, ut in eo vitae instituto ita perseveremus, ut, adjuvante Domino, a justitiae via, quam semel

¹ I. Cor. XV. 21. — ² Phil. III. 20. 21. — ³ Rom. VI. 4. 5.

ingressi fuerimus, non excidamus. Neque vero Apostoli verba id solum demonstrant, Christi resurrectionem ad resurrectionis exemplum nobis proponi : verum etiam resurgendi virtutem nobis praebere, viresque, et spiritum largiri, quo in sanctitate, et justitia permaneamus, ac Dei praecepta servemus, declarant;¹ nam quemadmodum ex ejus morte non solum peccatis moriendi exemplum capimus, sed virtutem etiam haurimus, qua peccatis moriamur : ita ejus resurrectio ad justitiam consequendam nobis vires affert, ut deinde pie, et sancte Deum colentes, in novitate vitae ambulemus, ad quam resurgimus. Hoc enim maxime resurrectione sua Dominus effecit, ut qui antea una cum illo peccatis, et huic saeculo mortui eramus, cum illo etiam ad novam vitae institutionem, et disciplinam resurgeremus.

Hujus resurrectionis quae potissimum signa observanda sint, Apostolus nos admonet; nam cum inquit : Si consurrexistis cum Christo, quae sursum sunt quaerite, ubi Christus est in dextra Dei sedens :² plane ostendit eos, qui vitam, honores, otium, divitias ibi maxime, ubi Christus est, habere cupiunt, vere cum Christo surrexisse; cum vero addit :³ Quae sursum sunt sapite, non quae super terram : alteram etiam hanc veluti notam apposuit, qua perspicere possimus, num vere cum Christo surreximus; ut enim corporis affectionem, et valetudinem gustus indicare solet : ita, si, quaecumque sunt vera, quaecumque pudica, quaecumque justa, quaecumque sancta alicui sapiant, isque caelestium rerum jucunditatem intimo mentis sensu percipiat, hoc maximo argumento esse potest, eum, qui ita affectus sit, ad novam et spiritualem vitam una cum Christo Jesu surrexisse.

19.

*Signa re-
surrectio-
nis a pec-
cato.*

¹ Rom. VI. 4. 5. — ² Coloss. III. 1. — ³ Phil. IV. 8.